

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

У даній статті розглядаються лінгвістичний аналіз, опис і пояснення різноманітності значень лексичних одиниць стосовно політичної тематики, а саме дискурсу політичної коректності в англійській картині світу. Процес роботи з даної теми включає в себе використання такого методу, як критичний дискурс-аналіз, який є актуальним в наш час.

Ключові слова: політична коректність, дискурс-аналіз, політичний дискурс.

В данной статье рассматриваются лингвистический анализ, описание и объяснение разнообразия значений лексических единиц относительно политической тематики, а именно дискурса политической корректности в англоязычной картине мира. Процесс работы по данной теме включает в себя использование такого метода, как критический дискурс-анализ, который является актуальным в наше время.

Ключевые слова: политическая корректность, дискурс-анализ, политический дискурс.

This article deals with the linguistic analysis, description and explanation of the diversity of meanings of lexical items concerning political issues, namely the discourse of political correctness in the English-speaking world image. The work on the subject includes such method as critical discourse analysis that is relevant today.

Key words: political correctness, discourse analysis, political discourse.

Робота перекладача над текстом політичної тематики лише на перший погляд не представляє труднощів. Адже політичний дискурс, окрім значної частини клішованих, усталених фраз, які мають чіткі і однозначні еквіваленти в українській мові, прийняті і зрозумілі кожному, ще й вміщує лінгвокультурологічну марковану лексику. Ці лінгвокультурологічні одиниці і становлять труднощі для переклада-

ча, бо вони несуть у собі надінформацію, розкриваючи певні соціальні, культурні, індивідуальні риси того народу, на мові якого утворено дискурс. Адекватна і повноцінна передача змісту, а найважливіше екстралінгвістичного смислу цих слів дуже важлива, адже політика — це гра, а політичний дискурс, особливо політична промова виступає потужним засобом переконання, а тому і важливою стратегічною зброєю у цій грі, і може принести гравцю перемогу. Отже, що являє собою ця лінгвокультурологічно маркована лексика. До неї відносять реалії, певні індивідуальні фрази і вирази політика, неологізми тощо. Національно-специфічні реалії, особливості мовлення окремих політиків, авторські метафори та ідіоми, які підкреслюють національний колорит політичного дискурсу, завжди викликали значні труднощі для перекладу [1, с. 153].

В сучасному демократичному суспільстві, в “еру інформації” (Information Age) проблема інформаційних війн і маніпуляції суспільною свідомістю стоїть особливо гостро. Велика кількість інформації, широке використання можливостей засобів масової комунікації та активна розробка нових комунікаційних технологій породжує проблему критичного осмислення одержуваних повідомлень і ставить нові завдання перед лінгвістикою, які виявляються потрібними як методологічна основа для вирішення практичних життєвих завдань [2, с. 46]. Саме постановка цих завдань і вимагає від нас звернутися до критичного дискурс-аналізу. У фокусі цього дослідження виявляється новий, раніше не досліджуваний прояв критичного дискурс-аналізу, спрямований не на вузькі кола фахівців, але на все дискурсивне співтовариство, на яке спрямований маніпулятивний потенціал політичного дискурсу. Критичний метод дискурсу є міждисциплінарним підходом до вивчення будови і співвідношення соціальної практики і мовної практики.

Він означає слово чи лексичну одиницю, вираз, пропозиції, тексти, спілкування або мову загалом, що завжди слід розглядати в соціальному контексті. Критичний метод дискурсу досліджує зв’язок між використанням мови та соціальними і політичними умовами, в яких він відбувається [3, с. 7].

Критичний дискурс-аналіз являє собою методологію, яка дозволяє швидко оцінити те, що мається на увазі, коли мова використовується для опису і пояснення. Існує проліферація термінів в критично-

му аналізі дискусій, який є відображенням різних впливів в розвитку методології.

Кожне слово приймає форму в суспільстві. Це означає, що тексти не пасивно входять у світовий процес, але наповнюють його змістом, формою і перспективами. Міркування можна розглядати в якості “активного ставлення до дійсності”. Саме політична комунікація як об’єкт дослідження є тим загальним, що об’єднує всі напрямки і школи критичного дискурсивного аналізу [3, с. 25].

Перш ніж звернутися до аналізу дискурсу політичної коректності та його критичної моделі, необхідно усвідомити сутність даного явища.

Порівняння визначень політичної коректності дозволяє виявити суть самого поняття, та нюанси, в яких вони розходяться.

Н. Г. Комлев в “Словнику іноземних слів” визначає політичну коректність нейтральним чином як “усталене в США поняття-гасло, яке демонструє ліберальну спрямованість американської політики, що має справу не стільки зі змістом, скільки з символічними образами і коректуванням мовного коду. Мова декодується знаками антирасизму, екологізму, терпимого ставлення до національних і сексуальних меншин, боротьби проти СНІДу” [4, с. 279]. Терпимість передається пом’якшеними виразами, наприклад, замість “чорні” — “афроамериканці”, замість “інваліди” — “люди, що потребують фізичної підтримки”.

Негативна оціненість також виявляється в наступному визначенні: “ідеолого-політичний рух в 80–90-ті роки в США, який розповсюджується головним чином ліберальними групами і полягає в нав’язуванні суворого дотримання нейтральної мови стосовно статі, віку, сексуальної орієнтації, расової приналежності, цивільних прав і обмеження свободи слова при обговоренні перерахованих вище тем”, в якому автор акцентує факт нав’язування політичної коректності, що виходить від ліберальних груп [5, с. 124].

Узгоджуючи з вищенаведеними визначеннями, по суті, визначення з політичного словника відрізняється маркованою негативною оцінкою: “Політкоректність — різновид неофіційної неоголошеної цензури, що знайшла своє найбільше застосування в США, але й так само і в інших країнах Заходу, а також останнім часом в Російській Федерації. У своїй практиці зазвичай маскується під те, що можна

було б назвати “хорошим тоном”, і офіційно направлена на те, щоб не ображати і не принижувати чийсь почуття [6, с. 1].

Аналіз корпусу визначень, частково наведеного вище, дозволяє виділити дві важливі складові поняття політичної коректності:

1. Ідеолого-політична складова, яка зводиться до того, що вибір номінації є не довільним, але мотивується виходячи з якоїсь загальної ідеології. Цілеспрямованість процесу перетворює його в політику.

2. Мовна / лінгвістична складова, яка зводиться до того, що засобом реалізації політики щодо поширення певної ідеології стає коригування мовного коду.

Явище політичної коректності пов'язано зі зміною норм мовної поведінки в сучасному суспільстві. В основному це стосується обмежень на вживання того чи іншого слова або виразу в певній ситуації. Прояв дискримінації можна помітити не тільки в будь-яких діях, але також і в словесних формах (*verbal harassment hate speech*). Щоб уникнути такого виду дискримінації, і створюються політично коректні терміни. “Головна тенденція в англійській мові зараз — це її “інклюзивний” характер, прагнення нікого не образити при вживанні того чи іншого слова або виразу” [7, с. 17].

Можна виділити історичні та лінгво-філософські витоки руху за політичну коректність (*Political correctness-PC*) і появи *PC* дискурсу.

До історичних слід віднести невдоволення з боку чорношкірого населення США “расизмом англійської мови” та вимога її “дерасіалізації” (“*deracialization*”). Зокрема обурення викликало слово *black* (чорний), обтяжене негативними конотаціями. Цей рух підхопив феміністичний рух, що відстоював права жінок в сучасному суспільстві. Феміністками були просунуті такі зміни, наприклад, було прийнято звернення *Ms* до жінки, за аналогією з *Mr*, так як це не дискримінує її за ознакою заміжжя (*Miss* — незаміжня, *Missis* — заміжня жінка). На додаток до цього була проведена потужна кампанія проти “сексистських” морфем як *man* (*businessman*) або *ess* (*stewardess*), в зв'язку з чим відбувається гендерне знеособлення термінів. До лінгвістичних причин слід віднести уявлення, яке з'явилося у ХХ ст., про тісний зв'язок між мовою і мисленням, біля витоків якого стояв В. фон Гумбольдт. Його ідеї були підхоплені і розвинені в Європі неогумбольдтіанцями.

У США в сучасному слововживанні термін з'явився в 1970-ті рр. і використовувався лівими політиками для критики, пародіювання поглядів, які, за їх уявленням, були надмірно марксистськими.

У цьому дослідженні РС-дискурс розглядається як дискурс груп соціальних меншин, що засновують боротьбу за свої права в суспільстві на зміні способів їх відображення, маніфестації в мові.

Своєрідність РС-дискурсу можна простежити на трьох рівнях мови: словотвірному, лексичному і синтаксичному.

На словотвірному рівні найбільш яскравими рисами аналізованого дискурсу є:

– нейтральна по відношенню до статі морфема *person*, що входить до складу таких слів, як *businessperson*, *chairperson*, *spokesperson* і ін. ;

– опущення суфіксів *-ess* і *-ette* в іменників, що позначають особу жіночої статі, щоб уникнути вказівки на статеvu приналежність: *actress* — *actor*, *heiress* — *heir*, *poetes* — *poet* і ін.

На лексичному рівні політичної коректності проявляється:

– переосмислення назв етнічних і національних меншин: *African-American*, *Asian-American*, *Native Alaskan*, *Native American*;

– форми звернення *Ms* (ті, які не вказують на сімейний статус жінки);

– евфемізми, які спрямовані на виключення расової та етнічної дискримінації: *person of color*, *indigenous person*, *Jewish person*; вікової дискримінації: *golden ager*, *senior*, *mature*; дискримінації за станом здоров'я: *physically challenged*, *physically different*, *unseeing*, *visually challenged*, *learning disable*; дискримінації за зовнішнім виглядом: *vertically challenged*, *person of size*, *big-boned*; дискримінації за соціальним статусом: *low-income*, *environmental hygienist*, *sanitation engineer*.

На синтаксичному рівні політична коректність проявляється в заміні займенників *he* (*his*) в таких конструкціях, де стать іменника не вказується: *Everyone must do his work well /everyone must do his / her work well. Everyone must do their work well* і ін. [8, с. 19].

Однак ставлення до політкоректності склалося не цілком однозначне. З одного боку, політкоректність вимагає уникати вживання мовних засобів, які зачіпають почуття людей, шукати більш толерантні вирази, замінювати їх на евфемізми. З іншого боку, застосування політкоректних мовних засобів часто доходить до абсурду. Наприклад, професор Нью-Йоркського університету Діана Равич

досліджувала американські підручники і прийшла до висновку про те, що американська влада доходить до абсурду, піддаючи підручники школярів безмежній цензури. Як приклад Равич наводить неписану заборону на згадування всього, що хоч якось може ущемити права тієї чи іншої категорії американців. Це означає, що в список заборонених слів автоматично потрапляють такі слова, як “яхта” або “гра в поло” (як слова і вирази, що принижують гідність усіх, хто не належить до еліти). Наприклад, сов включили в “чорний список” виключно через індіанців навахо в США: для них будь-яка згадка птахів є табу. Було виключено все, що може викликати сміх або пародію.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Калішук Д. М. Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу // Вісник СумДУ. — 2006. — Т. 1, № 11 (95). — С. 153–159.
2. Van Dijk T. A. Sentence topic and discourse topic / T. A. van. Dijk // Papers in Slavic Philology [Текст]. — 1977. — 1. — Р. 49–61.
3. Кубрякова Е. С. О понятиях дискурс и анализ дискурса в современной лингвистике / Е. С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность функциональные и структурные аспекты [Текст]: сб. обзоров. — М.: РАН ИНИОН, 2000. — С. 7–25.
4. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов [Текст] / Н. Г. Комелев. — М.: Эксмо-пресс, 1999. — 279 с.
5. Панин, В. В. Политический дискурс: “язык двусмысленности” [Текст] / В. В. Панин // Современная политическая лингвистика: материалы международной научной конференции. — Екатеринбург, 2003. — С. 122–124.
6. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://mirslovarei.com/content_pol/politkorrektnost687.html#ixzz2foP5VFah
7. Адлер, Д. Борьба против политической корректности [Текст] / Д. Адлер // Америка. — 1993. — № 442. — С. 15–18.
8. Панин В. В. Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория [Текст]: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. — Тюмень, 2004. — 19 с.